

HISTORIA URBANA
Tomul VIII, 2000, Nr. 1–2

SUMAR

CONTENTS / TABLE
DES MATIÈRES / INHALTSVERZEICHNIS

Comunicările sesiunii internaționale
„INSTITUȚII CENTRALE ȘI LOCALE ÎN VIAȚA ORAȘELOR”
Cluj-Napoca, 21–23 septembrie 2000

RAPORTUL DINTRE ORAȘE ȘI INSTITUȚIILE CENTRALE

STELA CHEPTEA, <i>Herrschaft und Städte in der mittelalterlichen Moldau / Domnia și orașele în Moldova medievală</i>	5
KORDÉ ZOLTÁN, <i>Das Amt des Szekler Gespans und Kronstadt vor 1467 / Funcția comitelui Secuilor și Brașovul până la 1467</i>	15
BESSENYEI JÓZSEF, <i>Autonomiebestrebungen geflüchteter Bürger aus Buda / Ofen (und Pest) nach der türkischen Eroberung der Stadt (1541) / Autoadministrarea burgheziei refugiate din Buda și Pesta după 1541</i>	25
BOGUSŁAW DYBAŚ, <i>Die Stadt als Festung – Garnisonen in den Städten der polnisch-litauischen Rzeczpospolita im 17. Jahrhundert. / Orașul ca cetate. Garnizoanele din orașele Republicii nobiliare poloneze în secolul al XVII-lea</i>	31
ERNŐ DEÁK, <i>Zentralität und Städtische Entwicklung (1780–1918) / Centralizare și evoluție urbană</i>	41
DAN DUMITRU IACOB, <i>Principalele atribuții ale poliției ieșene în perioada regulamentară. „Așezământul” din 31 mai 1832 / The Main Functions of Jassy’s Police in the period of Organic Regulament. „Așezământul” from the 31st of May 1832</i>	55

ORGANIZAREA INTERNĂ A ORAȘELOR

JANUSZ TANDECKI, <i>Verfassung und Organisation der Verwaltung und der Gerichtsbarkeit in der preußischen Großstädten im Mittelalter / Organizarea administrației și jurisdicției în marile orașe prusace în Evul Mediu</i>	71
NADIA MANEA, <i>Vornicia Târgoviștei la sfârșitul secolului al XVII-lea / The Magistrate (Vornicul) of Târgoviște at the end of XVIIth Century</i>	79
RUXANDRA NAZARE, <i>The Relations between the Greek Commercial Company from Brașov and some Economical Institutions of the Town in the Second Half of 18th Century and First Half of the 19th Century / Relațiile companiei comerciale grecești din Brașov cu instituțiile economice ale orașului în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și prima jumătate a secolului al XIX-lea</i>	91

CONSTANTIN JUAN-PETROI, <i>Comunitatea de Avere și orașele Banatului de Sud / La Communauté des Biens et les villes du Banat de Sud</i>	103
---	-----

INSTITUȚII ECLESIASTICE ȘI CULTURALE ÎN VIAȚA ORAȘELOR

ISTVAN PETROVICS, <i>Secular, Ecclesiastic and Urban Institutions in some Towns of the Danube–Tisza–Maros Region in the Middle Ages / Instituții seculare, ecleziastice și urbane din Evul Mediu în câteva orașe din regiunea Dunăre–Tisa–Mureș</i>	115
CARMEN OPRESCU, <i>Instituții ecleziastice (catolice, ortodoxe) reflectate în geneza și evoluția orașului Câmpulung Muscel / Les institutions ecclésiastiques (catholiques, orthodoxes) reflètent dans la genèse et l'évolution de la ville de Câmpulung Muscel</i>	127
GÁBOR GYÁNI, <i>Urban public libraries in Hungary as elements of embourgeoisement / Bibliotecile publice urbane din Ungaria ca elemente ale îmburghezirii</i>	145
DOROTTYA LIPTÁK, <i>Stadt und Kultur. Untersuchung der Laufbahn und des Ansehens von Buchhändlern, Verlegern und Druckereibesitzern im Budapest des 19. Jahrhunderts / Oraș și cultură. Analiza carierei și statutului librarilor, editorilor și proprietarilor de tipografii din Budapesta secolului al XIX-lea</i>	153

ASPECTE DE URBANISM

EMIL ANGHEL, TEODOR OCTAVIAN GHEORGHIU, <i>Foste târguri arădene și instituțiile lor medievale (elemente de morfologie urbană) / Vieux foires de la region de la ville Arad et ses institutions medievales (quelques elements morphologiques)</i>	167
MICHEL TANASE, <i>Franciscanii și piariștii la Mediaș. De la structuri urbane și parcelare la relații instituționale / Les Franciscains et les Piaristes à Mediaș. Des impacts parcellaires aux rapports institutionnels</i>	187
VIRGILIU Z. TEODORESCU, <i>Monumente de for public în preocuparea instituțiilor centrale și locale din România / Public Forum Monuments in the Preoccupation of the Central and Local Institutions in Romania</i>	205

RECENZII, NOTE BIBLIOGRAFICE

<i>Documente privitoare la istoria orașului Iași, vol. I, Acte interne (1408–1660), editate de Ioan Caproșu și Petronel Zahariuc, Iași, Editura „Dosoței”, 1999, 688 p. (Laurențiu Rădvan)</i>	225
<i>Documente privitoare la istoria orașului Iași, vol. II, Acte interne (1661–1690), editate de Ioan Caproșu, Iași, Editura „Dosoței”, 2000, 775 p. (Marius Chelcu)</i>	226
<i>Documente privitoare la istoria orașului Iași, vol. III, Acte interne (1691–1725), editate de Ioan Caproșu, Iași, Editura „Dosoței”, 2000, 735 p. (Cătălina-Elena Iliescu)</i>	227
VLAD GHIMPU, <i>Biserici și mănăstiri medievale din Basarabia, Chișinău, Editura Tyraștea, 220p. + 13 il., 2000, (Maria-Emilia Crîngaci)</i>	228
STELA CHEPTEA, <i>Un oraș medieval, Hârlăul, Iași, Editura „Dosoței”, 2000, 290 p.</i>	

	3
(Iulia Moldovan)	229
MARIANA ȘLAPAC, <i>Cetatea Albă. Studiu de arhitectură medievală militară</i> , Chișinău, Editura Arc, 1998, 210 p. (Teodor Octavian Gheorghiu).....	230
TEODOR OCTAVIAN GHEORGHIU, <i>Cetățile orașelor. Apărarea urbană în centrul și sud-estul Europei în Evul Mediu</i> , București, Editura Simetria, 2000, 213 p. (Maria-Emilia Crîngaci).....	231
PAUL NIEDERMAIER (text), REINHOLD GUTT, SIMONA BONDOR (cartografie), <i>Atlas istoric al orașelor din România, Seria C, Transilvania, Fascicol 1, Sighișoara. Städtegeschichteatlas Rumäniens. Reihe C, Transsylvanien, 1. Lieferung, Schässburg</i> , București, Editura Enciclopedică, 2000, 24 p. + 11 planșe (Teodor Octavian Gheorghiu).....	233
AL. AVRAM, IOAN BUCUR, <i>Denkmaltopographie Siebenbürgen. Stadt Hermannstadt 5.1.1. Stadt Hermannstadt. Die Altstadt</i> . Herausgegeben von Cristoph Machat, <i>Topografia monumenteleor din Transilvania. Municipiul Sibiu. Centrul istoric</i> , Editat de Cristoph Machat, Rheinland-Verlag GmbH Köln, 1999, 452 p. + il. + 2 hărți (Szabolcs Guttmann).....	234
EUGEN STRĂUȚIU, <i>Sibiul între medieval și modern</i> , Sibiu, Editura Etape, 2000, 308 p. (Anda-Lucia Spânu)	236
PÁL JUDIT, <i>Procesul de urbanizare în scaunele secuiești în secolul al XIX-lea</i> , Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 1999, 489 p. (Paul Niedermaier)	237
MIHAI CIOBANU, ALEXANDRU ANDRONIC, PETRU NECULA, <i>Cronica Vasluiului. Documente, locuri, oameni, fapte</i> , f. 1., Publirom, 1999, 538p. (Dan Dumitru Iacob)	238
MARKUS ODDEY, THOMAS RIIS (coord.), <i>Zukunft aus Trümmern. Wiederaufbau und Städtebau in Schleswig-Holstein nach dem zweiten Weltkrieg</i> , Verlag Ludwig, Kiel, 2000, p. 324 p. + il. (Vasile Ciobanu).....	245
LUCIA CORNEA, <i>Repertoriul vechilor ateliere fotografice din Oradea (1825–1950)</i> , Oradea, Editura Muzeului Țării Crișurilor, 1999, 187 p. + 37 il. (Cornel Crăciun).....	247
AUREL TEODEORESCU, ALEXANDRU ȘI MARIA MULȚESCU, <i>Monumente istorice din județul Argeș – Destin și viitor</i> , Pitești, Inspectoratul pentru Cultură al Județului Argeș, 2000, 79 p. + il. (Virgiliu Z. Teodorescu)	247
ADRIANA IONIUC, <i>Rolul muzeelor în România interbelică</i> , Editura „Junimea”, Iași, 1998, 170 p. (Cornel Crăciun).....	250

REZUMATE RÉSUMÉ / ABSTRACTS / ZUSAMMENFASSUNGEN

DOMNIA ȘI ORAȘELE ÎN MOLDOVA MEDIEVALĂ

STELA CHEPTEA

În cele trei țări românești problema raportului dintre puterea centrală, fie regală ori domnească, și orașe era, în concepția medievală, una de la proprietar la supus, având în vedere că pământul pe care erau așezate aparținea în exclusivitate puterii. În cadrul acestei relații s-a dezvoltat întreaga istorie urbană. În acest context, s-a acordat o atenție deosebită celor mai vechi orașe din Moldova medievală, care, în cele mai multe cazuri, au evoluat, în condiții politico-economice propice, din așezările unde își avuseseră reședința voievozii locali. Primii domni au intervenit hotărâtor, în faza incipientă, în dezvoltarea acestora, încurajându-le în activitățile economice. Domnia le-a recunoscut statutul de orașe, sprijinindu-le continuu, desigur, și în beneficiul ei. Astfel, domni au atras spre Moldova vechiul drum comercial ce lega Lwów-ul de Cetatea Albă, au bătut monedă măruntă, au acordat privilegii „oaspeților” sosiți din Europa Centrală, au organizat sistemul vamal, integrându-l circuitului european. În același timp, s-au îngrijit de ridicarea unor orașe noi, completând astfel ierarhia urbană. Unul dintre exemple îl constituie orașele agrare, cum ar fi Hârlăul și Cotnari, în care domnia a investit foarte mult în cultura viței de vie, activitate ce se practica aici la standard de meșteșug. Dacă orașele se bucurau de anume privilegii și autonomie în organizare, domnia își făcea simțită prezența prin reprezentanții ei, rezidenți în capitalele ținuturilor, unde și voievozii își aveau, de obicei, curți domnești. Nu în ultimul rând, trebuie să amintim faptul că domni ridicau biserici pentru comunitatea urbană, dar și pentru satele din jur. În acest fel, raportul dintre domnie și orașe, supus ierarhiei feudale, a fost, în primele secole, totuși, unul de reciprocitate.

FUNCȚIA COMITELUI SECUIOR ȘI BRAȘOVUL PÂNĂ LA 1467

KORDÉ ZOLTÁN

Demnitarul regal numit conducător al secuilor, comite al secuilor (*comes Siculorum*) își exercita atribuțiile sale de control, în afară de Secuime și asupra altor teritorii. Astfel, el era comite de Bistrița, de Mediaș și de Brașov (*comes de Byztricie, comes de Medgyes, comes de Brasov*). Studiul de față cercetează jurisdicția comitelui secuilor asupra Brașovului în perioada de dinainte de 1467 (până la reunirea definitivă a funcțiilor de comite al secuilor și voievod al Transilvaniei). Având în vedere datele care ne stau la dispoziție, această jurisdicție poate fi considerată ca neîntreruptă între anii 1342 și 1467. În această perioadă drepturile negustorilor au sporit mereu. Sursele cercetate indică sfera de atribuții îndeplinite de comitele secuilor la Brașov în domeniul justiției, al economiei și în problemele militare. Ultimul domeniu de acțiune menționat era predominant din cauza creșterii foarte mult a pericolului otoman. Ca rezultat al cercetărilor, se poate constata că activitatea comitelui secuilor referitoare la Brașov era în mod principal necesară. Această activitate se desfășura uneori într-un context neprielnic din cauza atitudinii regelui, a demnitarilor săi și a orașului.

**AUTOADMINISTRAREA BURGHEZIEI REFUGIATE DIN BUDA ȘI
PESTA DUPĂ 1541**
BESSENYEI JÓZSEF

După căderea Budei în mâinile turcilor, în 1541, conducerea orașului s-a refugiat la Viena, Oradea și Bratislava. Membrii comunității budapestane au menținut strânse legături între ei, continuând să dezbată problemele comune. De exemplu, comercianții maghiari din Viena au alcătuit un *coetus* (adunare). Unele bresle au supraviețuit, așa cum s-a întâmplat cu breasla patricienilor germani din Budapesta, care se numea Trupul Sfânt al lui Hristos. În zona habsburgică a Ungariei, departamentele dispartate ale instituțiilor centrale maghiare îi protejau pe cetățenii refugiați din Buda: le ofereau o rentă anuală și le acordau înlesniri comerciale. La rândul lor, cetățenii refugiați din Buda au avut o activitate hotărâtoare în cadrul orașelor unde s-au stabilit, deoarece au fost nevoiți să-și transfere acolo activitățile comerciale. Toate acestea sunt interpretate ca forme ale autonomiei cu care refugiații erau obișnuiți în fosta lor reședință.

**ORAȘUL CA CETATE. GARNIZOANELE DIN ORAȘELE
REPUBLICII NOBILIARE POLONEZE ÎN SCOLUL AL XVII-LEA**
BOGUSŁAW DYBAŚ

Construcțiile moderne de apărare ridicate în secolul al XVII-lea puteau fi utilizate eficient numai atunci când erau apărate de unități militare puternice, profesioniste și numeroase. Acesta era cazul în primul rând cu acele orașe, în care construcțiile, fortificațiile aveau o complexitate mai ridicată. Numai cele mai mari orașe erau în stare în epoca modernă timpurie să-și angajeze soldați și puteau pune pe picioare o garnizoană militară proprie. De regulă, garnizoanele aceluși timp îndeplineau pe lângă funcția lor militară în oraș și pe aceea a unei reprezentanțe a conducerii statului. Această situație avea ca urmare faptul că orașele erau supuse într-o măsură tot mai mare statului timpuriu modern centralizat. În această privință situația Republicii nobiliare polono-lituaniene era deosebit de complicată. În acel timp multe orașe erau supuse familiilor de magnați, adică particularilor. Ultimele ridicate erau chiar orașe noi întărite (ca, de exemplu, Zamość, Brody sau Stanisławów). Orașele din nordul Poloniei (Prusia regală), în primul rând Gdansk (Danzig), au rămas, tocmai de aceea, relativ independente de puterea statală. Totuși, se poate vorbi referitor la orașele polono-lituaniene (atât la cele regale, cât și la cele dependente și, de asemenea, la orașele din Prusia regală) pentru perioada războaielor de la mijlocul secolului al XVII-lea de existența unor garnizoane în sens modern.

CENTRALIZARE ȘI EVOLUȚIE URBANĂ
ERNŐ DEÁK

Cercetarea comparată a datelor statistice din anii optzeci ai secolului al XIX-lea arată că epoca dualismului (1867–1918) din Ungaria a fost o fază dinamică din evoluția orașelor. Local și regional aceasta a fost diferențiată. Este surprinzător că acumularea urbană s-a concentrat în primul rând în centrul țării, deși câteva orașe au cunoscut o

dezvoltare remarcabilă și în alte părți ale țării, din punct de vedere al creșterii populației lor. Căutând cauzele se constată că, îndeosebi funcțiile de centru local și-au pus amprenta asupra dezvoltării, în relația oraș-sat. S-au cristalizat centre urbane proprii cu o sferă de influență mai mare sau mai mică. Surprinde sporul populației, rata neobișnuit de înaltă a creșterii și aceasta în legătură cu imigrarea, dintr-un spațiu de proveniență corespunzător de mare ceea ce duce la accentuarea funcțiilor centrale. În cercetarea de față s-a încercat, pe câteva exemple tipice, să se demonstreze aportul străinilor și circulația persoanelor pe căile ferate maghiare, ca o componentă favorabilă dezvoltării. Ambele stau într-o dependență cauzală cu structurile urbane care atrag, ceea ce înseamnă o deplasare din sectorul agrar spre industrie și circulație.

**THE MAIN FUNCTIONS OF JASSY'S POLICE IN THE PERIOD OF
ORGANIC REGULAMENT. „AȘEZĂMÂNTUL” FROM THE 31ST
OF MAY 1832**

DAN DUMITRU IACOB

The police of Jassy has its origins in a medieval military institution: the Agia. Between 1741 and 1832, the Agia has got more and more police functions in Jassy, the capital of the Moldavian Principality, and in this way it loses its military essential features; therefore the Agia turns into a local institution from a central institution. After the setting up of the Organic Regulament's regime in the principality, in 1832, it has begun the process of modernisation of this institution, which is symbolically reflected through the gradually changing of the name from Agia into police. The first general rules of organisation and functioning of the police has been fixed in the Organic Regulament, the basic law of organisation of the principality. In accordance with these rules, has been established a detailed police regulations („Așezământ”) in the same year 1832, which has been published in the annex of this article. Both the Organic Regulament and the „Așezământ” from the 31st of May 1832 have established the main functions of police from Jassy, regarding: the supervision of public spaces, the conducting of the traffic, the maintenance of the public silence and tidiness, the prevention and extinction of the fire, the regulation of the trade, the population evidence, social assistance etc. In order to fulfil all these obligations, the police had to cooperate with the Town Hall (Eforia) and with the Ministry of Police, the superior hierarchical institution. Through all the functions, the police hold the general supervising role upon different aspects of urban life. After the Town Hall, the police has been the most important institution from Jassy, having an major role in the modernization of the town.

**ORGANIZAREA ADMINISTRAȚIEI ȘI JURISDICȚIEI ÎN MARILE
ORAȘE PRUSACE ÎN EVUL MEDIU**

JANUSZ TANDECKI

Deja din Evul Mediu, orașele de pe teritoriul Statului Ordinului din Prusia erau împărțite în două grupe fundamentale: orașe mari și orașe mici. În prima grupă, care constituie subiectul lucrării prezente, au fost cuprinse de către istoriografia germană și poloneză: Kulm, orașul vechi Thorn, orașul vechi Elbing, orașul vechi Braunsberg, orașul vechi Königsberg ca și orașul de drept Danzig. Un indiciu care diferențiază

aceste centre a fost poziția lor geografică favorabilă, care a contribuit, între altele, ca aceste orașe să devină repede mari centre ale meșteșugurilor și comerțului, cel puțin la scara Prusiei. Autoritățile și administrațiile medievale din orașele amintite, care erau întemeiate pe dreptul de la Kulm și Lübisch – cu toate deosebirile existente, care erau generate chiar de existența aceluși drept – erau în general la fel organizate. Această unificare era urmarea unui anumit sistem juridic, economic și a politicii fiscale, pe care a dus-o Ordinul german față de aceste centre urbane și, de asemenea, era rezultat al colaborării strânse în Liga hanseatică și a stărilor prusace, al colaborării și schimbului de experiență în alte domenii, ca și al realizării prin aceasta a unui nivel de dezvoltare socială și economică comparabil între aceste orașe.

THE MAGISTRATE (VORNICUL) OF TÂRGOVIȘTE AT THE END OF XVIITH CENTURY

NADIA MANEA

The reign of Constantin Brâncoveanu represented the last flourishing period of the town of Târgoviște as the capital of Wallachia. The Prince took a special care of the town: he rebuilt the old princely palace where he used to live most part of the year. Under these circumstances, the local institutions of the magistrate (*vornicul*) played an important role in the history of the town, in Constantin Brâncoveanu's administration and in the relationships between the Prince and the urban communities of Wallachia. The magistrate (*vornicul*) was the representative of central power in the town and his authority was bigger than that of the city dwellers' representatives. At the end of the XVIIth century, for almost a decade Târgoviște had as magistrate Pascale-Pascalie. The promotion to his function and the fortune he got during this period of time can be reconstructed on the basis of the documents published by G. Potra. We have revised part of these documents at the National Archives in Bucharest, belonging to the files of the Hurezi, Nucet and Polovragi monasteries. Pascale was probably Greek at his origin and he was in charge of the administration of princely domains and tax collection. Between 1682–1700, Pascale gathered an important wealth: ten cellars, nine store placements, six pieces of land, twenty-five orchards, fifteen vineyards and a water-mill place. Pascale died at the end of 1700 and his wealth was squandered. The reconstruction of his life and activity allowed us to draw a few conclusions. The magistrate (*vornicul*) of Târgoviște had especially economic and financial attributions. Pascale's wealth was the result of his inventive mind and of the advantages he took from his position. The social ascent of Pascale can stand for a good example for the process of social mobility in Wallachia in the XVIIth century.

RELAȚIILE COMPANIEI COMERCIALE GRECEȘTI DIN BRAȘOV CU INSTITUȚIILE ECONOMICE ALE ORAȘULUI ÎN A DOUA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XVIII-LEA ȘI PRIMA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XIX-LEA

RUXANDRA NAZARE

Articolul analizează relațiile Companiei comerciale grecești din Brașov cu unele instituții economice și administrația urbană. Un prim aspect privește relațiile dintre Companie și bresle. În perioada studiată ultimele s-au confruntat adesea cu dificultăți

în procurarea materiilor prime (bumbac, lână), deoarece comercializarea lor se afla în mâinile negustorilor „greci”, care le precumpărau și făceau speculă cu ele. Administrația orașului a sprijinit breslele în anumite limite, dar politica imperială austriacă favoriza pe negustorii din Imperiul Otoman ce furnizau monarhiei materiile prime necesare industriei sale. Alte conflicte s-au născut datorită amestecului capitalului comercial în producția breslelor, prin subordonarea meșterilor breslași săraci, și concurenței manufacturilor negustorești. În acest ultim caz, Magistratul brașovean a intervenit pentru protejarea breslelor față de manufacturile similare, în schimb aproba funcționarea acelor manufacturi care nu concureau producția breslelor și promovau mărfuri noi pe piață, până atunci importate din regiuni străine. Cu excepția acestor conflicte, relațiile dintre Compania greacă, bresle și negustorii sași au fost per ansamblu de cooperare. Regimul comerțului era reglementat de privilegiile Companiei, de anumite instituții centrale și supus, evident, imperativelor politicii economice a Imperiului Habsburgic. Magistratul orașului avea atribuția de a aplica hotărârile luate de organismele centrale și de a asigura ordinea și legalitatea comerțului. Totuși, uneori, Magistratul putea influența regimul comerțului prin propunerile sale sau prin abuzuri, de pildă prin interdicțiile de a fi comercializate anumite produse de către Compania greacă, prin perceperea de taxe socotite injuste de către Companie etc. Regimul prăvăliilor era reglementat de privilegiile Companiei, în 1777 Maria Tereza recunoscând chiar dreptul Companiei de a ține dughenele cu ușile deschise spre stradă, contrar dreptului urban tradițional al orașelor săsești. În privința creditului se întâlnesc suficiente exemple de împrumuturi practicate între membrii Companiei și localnici. Procesele comerciale se judecau de către Companie și/sau Tezaurariatul transilvan în funcție de valoarea bănească, conform privilegiului din 1701, iar pricinile dintre autohtoni și companiști erau de competența judecătoriei locale ca primă instanță. După 1777 când, o dată cu admiterea în companie, se obținea cetățenia austriacă, procesele comerciale sunt transferate treptat la judecătoria orașului. Procesele cambiale și falimentele au fost reglementate din inițiativa și prin măsurile Curții vieneze și încredințate unor instanțe compuse din reprezentanți atât ai administrației orășenești, cât și ai comercianților, iar apelul se făcea către organismele administrației provinciale. În sfârșit, Magistratul controla zărfia, executa ordinea Guberniului de retragere din circulație a unor specii monetare și făcea cunoscute prețurile practicate la mărfurile depozitate în punctele vamale și de carantină. Sistemul vamal era de competența Guberniului, iar Magistratul se rezuma la aplicarea dispozițiilor. Totuși, uneori, când era întrebat asupra majorării vămiei la produsele importate din Imperiul Otoman, Magistratul răspundea apărând interesele comercianților și ale provinciei de aprovizionare cu mărfurile necesare meșteșugurilor și manufacturilor. Regimul drumurilor și al carantinei era reglementat de Curtea vieneză și de Guberniu, administrația urbană răspunzând de întreținerea și buna funcționare a comunicațiilor, de eliberarea permiselor de călătorie și de aplicarea ordonanțelor sanitare, mărgininu-se la recomandări de reducere a duratei carantinei, dăunătoare comerțului. Încercând să schițăm o concluzie relativă la raporturile Companiei comerciale grecești cu instituțiile economice ale orașului Brașov putem afirma că ele au fost influențate de organizarea administrativă centralizată, de imperativele politicii economice ale Curții austriece și de situația privilegiată a Companiei grecești. În acest context Magistratul se rezuma adesea să comunice și să aplice deciziile luate la centru într-o serie de probleme precum regimul comercial, vamal, al comunicațiilor și carantinei. În aceste domenii administrația urbană a jucat un rol cu deosebire executiv, de supraveghetor și garant al ordinii. Totuși, în unele cazuri, prin propunerile sale sau prin restricțiile impuse peste litera hotărârilor superioare a putut influența condițiile în care Compania își desfășura activitatea. Cel mai bine surprinse în documente sunt relațiile dintre bresle și negustorii companiști, fiind un caz privilegiat din punctul de vedere al surselor. Totuși, în prezent nu dispunem de date statistice despre valoarea și volumul afacerilor derulate între ele. Conflictuale sau de colaborare, relațiile dintre Compania greacă și bresle au fost

punctul de încercare a abilității meșteșugarilor și Magistratului de a conserva privilegiile și a tendinței Companiei de a le ocoli, într-o vreme aflată încă sub semnul privilegiului și monopolului, încă neabrogată *de jure*.

**LA COMMUNAUTÉ DES BIENS ET LES VILLES
DU BANAT DE SUD
CONSTANTIN JUAN-PETROI**

Entre les années 1868–1872 les régiments des soldats qui ont défendu plus d'un siècle les frontières de sud et d'est de l'Empire Autrichien ont été supprimés. Dans ces conditions, pour les ces services rendus pendant plus d'un siècle, ces soldats sont devenus propriétaires des vastes superficies de fôrets. Pour l'exploitation de ces fôrets, les anciens soldats du Regiment no. 13 ont pris la décision de s'unir dans la Communauté des Biens, qui avait sa résidence à Caransebeș. Au cours des années, entre 1879 et 1948, à Caransebeș, la Communauté des Biens a influencé la vie des anciennes localités de frontière, en particulier de Caransebeș, Orșova et Băile Herculane. La Communauté a soutenue le développement des unités industrielles, surtout celles qui employaient comme matière première le bois, les constructions des résidences administratives, écoles et habitations, a aidé les élèves et les étudiants doués et a contribué à la vie culturelle des villages et des villes.

**INSTITUȚII SECULARE, ECLEZIASTICE ȘI URBANE DIN EVUL
MEDIU ÎN CÂTEVA ORAȘE DIN REGIUNEA
DUNĂRE–TISA–MUREȘ
ISTVAN PETROVICS**

Lucrarea insistă în mod prioritar pe dezvoltarea orașelor Timișoara, Cenad și Lipova între începutul secolului al XI-lea și mijlocul secolului al XVI-lea. Pentru comparație se fac referiri și asupra orașelor Szeged și Arad. Concluzia lucrării este că fiecare oraș, datorită diferențelor seculare și funcționării instituțiilor ecleziastice în aceste localități, a avut un caracter specific. Cenad a fost locul episcopal cu două capitluri, în Arad funcționa un faimos capitol, Szeged și Timișoara erau centre ale arhidiecezei, în timp ce Lipova nu a jucat un rol major în administrația bisericească. În cazul orașelor Szeged, Arad și Lipova comerțul cu sare era de asemenea foarte important încă de când aceste localități au funcționat ca depozite de sare. Timișoara a fost și a rămas reședința județului Timiș, dar, în paralel cu dezvoltarea politicii balcanice a regatului maghiar și cu creșterea amenințării otomane, a crescut semnificativ importanța sa militară. Deși aceste orașe din regiunea cuprinsă între râurile Dunăre, Tisa și Mureș au fost localități importante până în 1526, nici unul dintre ele nu a reușit să câștige admiterea în categoria celor mai dezvoltate orașe (orașele regale libere) din regatul medieval al Ungariei.

**LES INSTITUTIONS ECCLÉSIASTIQUES (CATHOLIQUES,
ORTODOXES) REFLÉETES DANS LA GENÈSE ET L'ÉVOLUTION
DE LA VILLE DE CÂMPULUNG MUSCEL**

CARMEN OPRESCU

Sa position au début de la route commerciale qui conduit de Brasov vers le sud des Carpates, la présence d'une pierre tombale avec l'inscription: «HIC SEPULTUS EST COMES LAURENCIUS DE LONGO CAMPO. PIE ME(M)ORIE. ANNO DOMINI M^oCCC^o+», les informations sur un monastère et sur une église catholique du XIVe siècle, ont été les raisons pour lesquelles Câmpulung (Longo Campo ou Dolgopole), en Valachie, est encore mentionné comme une ville dont la genèse est déterminée par les colonistes allemands du XIVe siècle. En étudiant la topographie, la configuration du réseau des rues et surtout les documents historiques, on peut déduire les trois noyaux de la ville pendant les XIVe et XVe siècles: 1) celui occupé par l'ancienne communauté villageoise de Câmpulung, situé sur la pente de la colline Grui (parmi les arbres, à l'abri des inondations); 2) celui occupé par la cour princière (au sud de la ville, sur une plateforme non-inondable aussi, tout près de la monastère catholique); et 3) celui occupé par la communauté catholique – avec un emplacement qui paraît isolé du reste de la ville par un ruisseau, une sorte de canal qui coulait parallèlement à la rivière qui flanque la ville à l'est (Râul Târgului, sur le plan, fig. 4), un ruisseau qui faisait fonctionner des installations traditionnelles. L'église catholique était intéressée à soutenir la communauté de Câmpulung, qui survécut à travers les siècles, renforcée par des immigrants venus de Transylvanie ou d'Italie, jusqu'au XIXe siècle, en offrant aux habitants de la ville des modèles d'éducation, des modèles d'organisation communale, des modèles culturels. Les églises orthodoxes, à leur tour, peuvent offrir d'importantes informations sur l'évolution historique de la ville, sur le réseau urbain, sur l'évolution de l'état économique de toute la communauté, sur la manière traditionnelle d'organiser le territoire urbain. On suggère ici tels informations offertes par les églises de Câmpulung.

**BIBLIOTECILE PUBLICE URBANE DIN UNGARIA CA
ELEMENTE ALE ÎMBURGHEZIRII**

GÁBOR GYÁNI

Studiul urbanizării în Ungaria secolelor XIX–XX a fost dominat până în prezent de abordările demografice, economice și instituționale. În această lucrare se încearcă utilizarea istoriei culturale și sociale în demonstrarea gradului de urbanizare a orașelor maghiare la sfârșitul secolului al XIX-lea. Istoria bibliotecilor pare să ofere o neprețuită privire de interior asupra modului în care localitățile urbane atingeau standardele unui oraș modern. Studiul se bazează pe informațiile din unele statistici de bibliotecă complete, realizate în 1884, referitoare numai la bibliotecile publice. Astfel, s-a descoperit că, în funcție de localizarea celor mai importante biblioteci publice, unele aparținând unor asociații sociale sau cazinouri, ierarhia orașelor era diferită în câteva puncte importante față de imaginile schițate până acum prin alte criterii. Orașele cele mai bine înzestrate cu aceste instituții erau frecvent grupate pe regiuni (de exemplu zonele de munte sau partea de sud a Transilvaniei), care nu puteau fi considerate teritorii foarte urbanizate conform altor parametri. De când biblioteca publică este o reflecție clară a eforturilor de creare și manifestare a identității burgheze, importanța atribuită unor astfel de instituții de cultură este un bun indicator al urbanismului modern.

**ORAS SI CULTURA. ANALIZA CARIEREI ȘI STATUTULUI
LIBRARILOR, EDITORILOR ȘI PROPRIETARILOR DE
TIPOGRAFII DIN BUDAPESTA SECOLULUI AL XIX-LEA**

DOROTTYA LIPTAK

Ponderea activității tipografilor, librarilor și editorilor unui oraș este întotdeauna un indicator sigur pentru viața culturală. Această activitate a căpătat o însemnătate sporită în anii '30–'40 ai secolului al XIX-lea în Europa Centrală, acolo unde în urma procesului de modernizare s-a ajuns la un avânt al comerțului, industrializarea a fost impulsionată și prin progresele tehnice s-a ajuns la o accelerare a dezvoltării. De aici decurge o urmare concretă culturală, care constă în aceea că prin răspândirea alfabetizării s-a trecut de la o lectură intensivă la una extensivă și a crescut cererea de cărți și ziare. Se poate stabili o legătură între procesele de modernizare și urbanizare ca și între extinderea și schimbările calitative ale ramurilor industriale și realizările comerțului cu valorile culturale, în care se regăsesc profesiile menționate și reprezentanții lor. Autoarea caută răspunsuri la problemele macroistoriei cu metodele microistoriei. Aceasta înseamnă că, ea dorește să răspundă ce șanse se oferă cetățenilor – deseori străini – și încearcă să prezinte cum au reușit să folosească posibilitățile modernizării aceste familii de întreprinzători și cu ce greutate s-au confruntat, ce rol au jucat ele în viața orașului, cum s-a schimbat acest rol și ce influență au exercitat ele, cu întreprinderile lor, asupra vieții culturale a orașului. Procesul este urmărit prin intermediul a trei familii cu firmele lor: Gustav Emich și succesorii (Tipografia și Editura Atheneum SA), Sigismund Bródy, editor de ziare și Tipografia Hungária și Samuel Révai cu fratele său, Leo, comerț cu carte și editură, respectiv succesorii cu numele Institutul de literatură „Frații Révai”. Autoarea cercetează conduita individuală și pe generații, pe baza calificării profesionale, a dinamicii întreprinderii și activităților din viața publică; ea urmărește modelele de integrare diferite, însușirea și folosirea tehnicilor lingvistice și culturale de asimilare. Autoarea constată că evoluția acestor familii a cunoscut o mare mobilitate. Aceste familii sunt parte a procesului de modernizare, a maghiarizării culturale a celor de etnie străină, de la care statul național maghiar aștepta credință în schimbul apărării drepturilor și a liberei lor dezvoltări economice, care le asigura posibilitatea integrării lor sociale, ceea ce, în cazul familiilor cercetate înseamnă ascensiunea profesională și, în a doua și a treia generație, în elita politică.

**VIEUX FOIRES DE LA REGION DE LA VILLE ARAD ET SES
INSTITUTIONS MEDIEVALES (QUELQUES ELEMENTS
MORPHOLOGIQUES)**

EMIL ANGHEL, TEODOR OCTAVIAN GHEORGHIU

La prospérité de la zone surnommée «Podgoria Aradului», qui est présente dans les documents avant 1038, a déterminé une évolution constante des ses établissements, jusqu'au conquête ottomane. Dans le XVe siècle, quelques obtiennent le statut de foire (*oppidum*): 1439 – Galșa, 1444 – Șiria et Mâsca, Covăsânt en 1466. Leur développement est generé ou aidé par des nombreuses et puissants institutions médiévales: la forteresse Șiria (attestée dans un document de 1318 et, puis, en 1331 avec ses villages, siège temporaire du Comitat de Zarand), l'église de Covăsânt (attestée documentaire en 1332 par le „sacerdos de villa Kuasy” – „Kwasy”), l'église St. Martin de Șiria (1332) et les églises de Galșa et de Mâsca (1333). En même

temps, il y a de documents qui parle des quelques églises médiévales orthodoxes et des „voivodats”. On étudie avec priorité les traces des ces architectures dans la morphologie des établissements actuels et leur déterminations en ce qui concerne les morphologies zonales, ou bien les conformations structurales générales: focalisation, dégagement, texture irrégulière etc. Aujourd’hui, elles sont visibles comme des „accidents” dans les structures modernisées de XVIII–XIXe siècles.

LES FRANCISCAINS ET LES PIARISTES A MEDIAȘ. DES IMPACTS PARCELLAIRES AUX RAPPORTS INSTITUTIONNELS

MICHEL TANASE

Si au sujet de la présence de l'Ordre des Franciscains dans plusieurs villes de Transylvanie nous possédons quelques maigres informations, sur les Piaristes elles sont encore plus rares. Quant au contexte de l'arrivée de ces religieux, de celui de leurs rapports avec le pouvoir local et celui central (Royaume de Hongrie, d'abord –, Autriche, ensuite) il fut rarement abordé. Par ailleurs, ni les encyclopédies occidentales courantes (premières sources générales d'information, avant l'Internet ...) ne consacrent aux Franciscains que de très laconiques articles. En ce qui concerne des Piaristes, même en Occident ils ne sont qu'épisodiquement cités, même si cette congrégation – parfois incorrectement appelée (en Roumanie surtout) «ordre religieux» – fondée en 1617, continue d'exister partout dans le monde, avec plus de 1.500 religieux, repartis sur plus de 200 maisons. Pour Mediaș, tout ce que nous savons sur les Piaristes – dont la première vocation était l'enseignement destiné aux futurs prêtres catholiques – se résume, dans les écrits historiques sur la ville, par une seule (et courte ...) phrase: „Ils arrivèrent autour de 1736, ils partirent en 1794”. Même pas 60 années ... Pourtant ils nous légèrent l'édifice le plus imposant, situé sur la grande place de la ville! Ensuite, ce qui est moins connu c'est le rôle que le bâtiment piariste joua dans la configuration finale de cette place importante. Pour ce qui est des Franciscains de Mediaș, s'ils laissèrent une église et un monastère, le contexte urbanistique d'alors, celui qui leur imposa une implantation bizarre des bâtiments, afin de répondre aux données/exigences parcellaires, ce contexte même n'a jamais été étudié! Les travaux antérieurs de l'auteur de cet article, sur l'évolution morphologique et parcellaire de la ville de Mediaș, ainsi que des documents inédits (en provenance des archives de Vienne et de Rome) lui permettent d'apporter quelques «nouveau» dans les deux cas d'études présentés.

PUBLIC FORUM MONUMENTS IN THE PREOCCUPATION OF THE CENTRAL AND LOCAL INSTITUTIONS IN ROMANIA

VIRILIU Z. TEODORESCU

The problem of the public forum monuments had an evolution throughout time, joining both local committees and central institutions in its solving. The amplitude of such actions, or their local flavour, imposed material participation that resisted the passage of decades. The initiator(s) motivated the young and the old into contributing, by different means, to the accomplishment of the objective planned. This participation defined them as actual shareholders permanently preoccupied with the fate of the monuments, with their sending to the future generations as a sacred inheritance. A

radical change took place between 1945 and 1989 when private initiative was removed, and the state's preoccupation of bringing or removing monuments from the public forum became the most important. The new monuments were meant to serve political purposes. The presentation of this stage allows the author to define the evolution, the changes in the party's ideology. After 1989, although radical actions were necessary, that segment of culture was neglected. In order to save the existing patrimony and its completion in future, to get back to our ancestors experience that private initiative should bring symbols of honouring into the public forum. Also, in order to coordinate and assure the quality of these monuments, we should once again form the Superior Commission of Public Monuments, which, in the period between the two World Wars, held an important role in the fate of monuments. The public forum monument was and will always be a greeting card for each locality and, as such, we should grant its deserved attention.